

Lietuvos sporto vadybos specialistų požiūris į bendrųjų kompetencijų ugdymą

IRENA VALANTINIENĖ, ARŪNAS EMELJANOVAS

Lietuvos kūno kultūros akademija, Sporto g. 6, LT-44221 Kaunas

El. paštas: i.valantinieni@lkka.lt; a.emeljanovas@lkka.lt

Vienas iš sporto vadybos specialisto profesinės veiklos bruožų, europiniame sporto vadybininkų rengimo kontekste įvardytų kaip bendrosios kompetencijos, yra suprantamas kaip sugebėjimas įsisavinti ir suvokti specialybės teorines žinias ir žinojimas, kaip elgtis (praktinių žinių taikymas konkrečiose situacijose). Šiuolaikinės specialistų rengimo sistemos turinys privalo nusakyti tokią esminę paradigmą – šiuolaikinis specialistas turi būti adekvatus kintančiam studijų pasauliui, kurio funkcionalumas ir plėtra turi atitikti visuomenės reikmes bei socialinę praktiką.

Remiantis atlikto tyrimo duomenų analize, straipsnyje nagrinėjamos universitetinių studijų metu Lietuvos sporto vadybos specialistams ugdomos bendrosios kompetencijos, taip pat jų požiūris į bendrųjų kompetencijų ugdymo reikmes. Tyrimo dalyvių požiūriai, interpretuoti faktorine analize ir neparimetrine statistika, leido išskirti sporto vadybos specialistui reikšmingiausias bendrųjų kompetencijų grupes: instrumentinius gebėjimus (organizaciniai gebėjimai, buhalterijos tvarkymas, teisės aktų, reglamentuojančių pasirinktą verslo sritį, žinojimas ir mokėjimas jais pasinaudoti), bazinių dalykų išmanymą (valstybinės veiklos, finansų ir apskaitos, personalo valdymo, marketingo ir reklamos, verslo planavimo ir organizavimo teorinės žinios), valdymo įgūdžius (gebėjimas valdyti, vesti derybas, užtikrinti organizacijos veiklos kokybę, analizuoti, sisteminti ir vertinti analitinę informaciją).

Raktažodžiai: sporto vadyba, bendrosios kompetencijos, universitetinis ugdymas

ĮVADAS

Mokslinėje literatūroje teigiama (Laužackas 1999; Pukelis 2002; Corral 2005: 26–40), kad profesija žmogui subjektyviaja prasme yra visuma jo polinkių ir sugebėjimų, suteikiančių asmeniniam apsisprendimui tam tikrą kryptingumą. Tam tikros žinios, mokėjimas ir įgūdžiai turi įtakos visuomeniniam pašaukimui. Taip ne tik perteikiamos visuomeninės, politinės bei ekonominės visuomenės nuostatos ir reikalavimai, bet ir bandoma integruoti individualias pastangas visuomenės interesų naudai, vykdyti asmeninius įsipareigojimus bendruomenei (Laužackas 1999).

Pastarųjų dešimtmečių moksliniuose darbuose ypač pabrėžiama kaitos reikšmė profesinės kvalifikacijos bei profesinės veiklos sąveikai (Buggenhagen 2001). Pirminio ir tęstinio profesinio rengimo organizatoriams iškyla uždavinys suderinti suteikiamas ilgalaikes kvalifikacijas su veiklos pasaulio poreikiais ir lūkesčiais, susijusiais su sparčia specialiųjų žinių ir gebėjimų kaita ir augančiu bendrųjų gebėjimų poreikiu.

Vienas iš sporto vadybos specialisto profesinės veiklos bruožų, europiniame sporto vadybininkų rengimo kontekste įvardytų kaip bendrosios kompetencijos, yra suprantamas kaip sugebėjimas įsisavinti ir suvokti specialybės teorines žinias bei žinojimas, kaip elgtis (praktinių žinių taikymas konkrečiose situacijose ir žmogiškosios vertybės kaip pagrindinis

elementas, suteikiantis galimybę jausti aplinkinį pasaulį, gyventi su kitais žmonėmis socialiniame kontekste).

Ateities sporto vadybininkų programos yra glaudžiai susijusios su Bolonijos procesu ir Kopenhagos deklaracija. Dauguma tarptautinių Bolonijos proceso, į kurį aktyviai yra įsitraukusi ir Lietuva, dokumentų (*Bologna Declaration* 1999; *Towards the European Higher Education Area* 2001; *Berlin Communiqué* 2003; *Bergen Communiqué* 2005, *London Communiqué* 2007) aukštojo mokslo studijų turinį orientuoja į Europos bei nacionalinių darbo rinkų poreikius, kviesdami universitetus diegti kompetencijomis grindžiamas studijų programas ir ugdyti gebėjimus, užtikrinančius absolventų įsidarbinimą, konkurencingumą bei profesinį mobilumą. Vienas pagrindinių Bolonijos proceso tikslų – užtikrinti studijų kokybę instituciniu, nacionaliniu bei tarptautiniu mastu, be kurios neįmanoma pasiekti aukšto absolventų įsidarbinimo lygio arba sėkmingos integracijos į Europos darbo rinką (Lourtie 2001; Ranonytė ir kt. 2007: 107). Lietuvai prisitaikant prie Europos Sąjungos keliamų reikalavimų, daug dėmesio skiriama organizacijų vadovų kompetencijai, nes nuo jų sprendimų priklauso tiek visos organizacijos, tiek su ja susijusių subjektų sėkmė (Petkevičiūtė, Kaminskytė 2003: 65–80).

Žinių ir informacijos amžiuje sporto vadybos specialisto darbas suprantamas ne tik kaip tam tikrų darbinų funkcijų atlikimas, bet ir kaip paties žmogaus apsisprendimas pasirinkti, kokiais metodais veikti, kokius sprendimus priimti, kokius pokyčius inicijuoti, kad galutinis veiklos rezultatas būtų kuo efektyvesnis (Alwis, Higgs 2005: 111–122).

Daugelyje Europos šalių sporto vadovams nekeliami profesinės kvalifikacijos reikalavimai (Beccarini 2000: 35–46), neaptariamasi profesinės kompetencijos kaip pagrindinės, lemiančios visapusišką asmenybės ugdymą, profesinį lankstumą ir mobilumą (Laužackas 2005). Tyrimuose dažniau nagrinėjami įvairūs sporto organizacijų vadovų veiklos aspektai (Horch, Schutte 2003: 70–84; Laskienė 2003: 37–43; Čingienė, Puronaho 2004: 89–108; Chelladurai 2006: 368). Kai kurie autoriai pabrėžia profesinių kompetencijų reikšmę, jų ugdymo svarbą organizacijoje (Drucker 2000: 8–10; Boyatzis 2005; Petkevičiūtė, Kaminskytė 2003: 65–80; Martinkus ir kt. 2002: 172). Bendrųjų kompetencijų ugdymo klausimai, susiję su sporto vadybos specialistų rengimu, aptarti europiniuose projektuose (TUNING 2002; AEHESIS 2004). Vis dar trūksta darbų, kuriuose būtų nagrinėjamas sporto vadybos specialistų bendrųjų kompetencijų ugdymas universitetinio rengimo metu. Pažymėtina, kad Lietuvoje nėra publikacijų, įvertinančių sporto vadybininkų požiūrį į bendrųjų kompetencijų ugdymą universitete, todėl mūsų tyrimo tikslas – atskleisti sporto vadybos specialistų požiūrį į bendrųjų kompetencijų ugdymo reikmes.

TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo imtis. Tiriant sporto vadybos specialistų požiūrį į bendrųjų kompetencijų ugdymą universitetinio rengimo metu, imtį sudarė 237 Lietuvos kūno kultūros akademijos pirmosios ir antrosios studijų pakopos *Turizmo ir sporto vadybos* specialybės studentai (78 vyrai ir 159 moterys) ir sporto vadybos specialistai (68 vyrai ir 61 moteris) iš įvairių Lietuvos nacionalinių sporto organizacijų. Didžiąją studentų dalį (93 %) sudarė tiriamieji iki 25 m. amžiaus, dirbančių sporto vadybos specialistų amžiaus vidurkis – 46 metai.

Tyrimo metodas. Siekiant atskleisti sporto vadybos specialistų požiūrį į bendrųjų kompetencijų ugdymo reikmes, buvo sudarytas nestandartizuotas profesinių kompetencijų reikšmingumo klausimynas remiantis „Europos aukštojo mokslo struktūros derinimo sporte“ (AEHESIS 2004) ir „Europos švietimo struktūros derinimo“ (TUNING 2002) projektais.

Išreikšdami savo požiūrį tiriamieji kiekvienos kompetencijų grupės teiginius vertino balais, pasirinkdami vieną iš penkių galimų atsakymo variantų: nuo 2 balo – „visiškai nesvarbu“, iki 2 balių – „labai svarbu“.

Kiekvienos kompetencijų grupės teiginiai faktorizuoti pagrindinių faktorių atrankos metodu su Varimax pasukimu ir Kaizerio normalizacija. Mažesnės nei 0,5 koreliacijos nevertintos. Faktoriaus skalė laikyta suderinta, jei vidinio suderinamumo Kronbacho α koeficientas yra ne mažesnis kaip 0,5. Gauti faktorių duomenys suskirstyti kvartiliais ir panaudoti asociacinės analizės χ^2 procedūroms. Analizuojant laikytasi šios metodo taikymo tvarkos: 80 % lentelės tikėtinų dažnių turėjo būti ne mažiau kaip 5. Lyginamų grupių imtys parinktos atsižvelgiant į W. C. Van Voorhis ir L. B. Morgan (2001: 139–141) statistinio tyrimo taisykles. Skirtumai laikyti statistiškai patikimais, kai paklaida ne didesnė kaip 5 % ($p < 0,05$).

UNIVERSITETINIS SPORTO VADYBOS SPECIALISTŲ BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMAS

Lietuvos vyresniosios kartos sporto vadybos specialistai buvo ugdomi ir sovietmečiu, kuris paliko tam tikrą pėdsaką. Apibūdindamas šiuolaikinių sporto organizacijų ypatumus C. Becarini (2000: 35–46) pabrėžia vadovų vaidmenį ir teigia, kad daugelyje Europos šalių sporto vadovams, priešingai nei treneriams, jokie formalūs profesinės kvalifikacijos reikalavimai nekeliama. Kartais teigiama, kad mokymo sistemų teikiamos kvalifikacijos neatitinka esamų rinkos reikalavimų (*Sporto sektoriaus studija* 2008: 52).

Atsižvelgiant į nuolat kintančias ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje aplinkos sąlygas, atitinkamai kinta ir reikalavimai sporto vadybininkų profesiniam rengimui. Vykdyti europinio lygio projektai – „Užimtumo gerinimas Europos sporte pasitelkiant profesinį mokymą“ (VO-CASPORT 2004), „Europos aukštojo mokslo struktūros derinimas sporte“ (AEHESIS 2004) ir „Europos švietimo struktūros derinimas“ (TUNING 2002) – pagrindžia sporto sektoriaus specialistų, tarp jų ir vadybininkų, rengimo, orientuoto į bendrąsias kompetencijas (1 lentelė), svarbą, atsižvelgiant į darbo vietai keliamus reikalavimus bei darbdavių poreikius.

1 lentelė. Bendrosios vadybininko kompetencijos pagal TUNING (2002) ir AEHESIS (2004) projektus

Kompetencijų grupės	Požymiai
Instrumentinės	Gebėjimas analizuoti ir apibendrinti Gebėjimas organizuoti ir planuoti Pagrindinės bendrosios žinios Pagrindinės profesinės žinios Kalbinės ir rašytinės valstybinės kalbos žinios Užsienio kalbų žinios Pagrindiniai darbo kompiuteriu įgūdžiai Informacijos valdymo įgūdžiai Gebėjimas spręsti problemas Gebėjimas priimti sprendimus
Tarpasmeninės	Tarpasmeninio bendravimo įgūdžiai Gebėjimas objektyviai vertinti save ir kitus Gebėjimas dirbti komandoje Gebėjimas dirbti skirtingų sričių specialistų komandoje Gebėjimas bendradarbiauti su kitų sričių ekspertais Gebėjimas pripažinti tarpkultūrinius ir kitus skirtumus Gebėjimas dirbti tarptautiniu lygmeniu Gebėjimas laikytis bendrųjų moralumo principų

(1 lentelės tęsinys)

Sisteminės	Gebėjimas dirbti savarankiškai Mokslinių tyrimų įgūdžiai Gebėjimas mokytis Gebėjimas pritaikyti žinias praktikoje Gebėjimas prisitaikyti prie naujų aplinkybių Gebėjimas kurti naujas idėjas (kūrybiškumas) Siekis tapti lyderiu Savo ir kitų šalių kultūros bei papročių supratimas Projektų kūrimo bei valdymo įgūdžiai Gebėjimas būti iniciatyviu ir versliu Pirmenybės teikimas kokybei Sėkmės siekis
------------	--

Universitetinio ugdymo studijų programos kuriamos laikantis studijų kryptų reglamentų, apibendrinančių tų ar kitų studijų kryptų universitetų patirtį, ir nacionalinių profesinių standartų, kuriuose numatytos veiklos sistemos specifikacijos, kompetencijų moduliai ir kvalifikacijos. Universitetų studijų programų turinys orientuojamas į bendrųjų kultūrinių, dvasinių bei pažintinių žinių ir gebėjimų įgijimą, taip pat funkcinių, pažintinių ir bendrųjų kompetencijų, būtinų konkrečiai profesinei veiklai ugdymą. Lietuvos universitetinių studijų programose daug dėmesio skiriama funkcinių ir bendrųjų kompetencijų įgijimui (*Lietuvos nacionalinės kvalifikacijų sistemos koncepcija* 2007: 103).

Remiantis užsienio mokslininkų (Watts 1994; Fullan 1998: 216; Rosinaitė 2008: 62–71) darbais, galima teigti, kad karjeros kompetencijai būdingas integralumas, kuriam būtinas naujas požiūris į ugdymo tikslus – įgyta kompetencija negali būti vienkartinė (įgyta ir taikoma visą gyvenimą), taip pat suvokimas, kad perėjimas į saviugdą lemia karjeros kompetencijos plėtrą. Nestabiliam ir organizacijoje neįtvirtintam šiuolaikinės karjeros modeliui reikia asmens autonomiškumo, kuris, kaip teigia R. Jucevičius (1998: 456), turi prasmę tik tada, kai paremtas įgyjamomis kompetencijomis – pagrindiniu reikalavimu žmogui šiuolaikinės karjeros plėtotės kelyje. Taigi šiuolaikinės sporto specialistų rengimo sistemos turinys privalo atspindėti esminę paradigmą – specialistas turi būti adekvatus kintančiam studijų pasauliui, kurio funkcionalumas ir plėtra turi atitikti visuomenės reikmes bei socialinę praktiką (Laskienė 2003: 37–43).

TYRIMO REZULTATAI

Nagrinėjant bendrųjų kompetencijų svarbą tarp būsimųjų ir dirbančiųjų sporto vadybos specialistų, esminių skirtumų tarp šių grupių nuomonių nepastebėta. Būsimieji sporto vadybos specialistai beveik visus bendrųjų kompetencijų teiginius vertina menčiau (t. y. kaip mažiau svarbius) nei dirbantieji. Tik užsienio kalbų žinias ir savo bei kitų šalių kultūros ir papročių supratimą būsimieji sporto vadybos specialistai vertina aukščiau nei dirbantieji. Būsimieji sporto vadybos specialistai mano, kad užsienio kalbos, dirbant sporto vadybininko darbą, yra labai svarbios (70,5 %), tuo tarpu dirbantieji specialistai mano, kad užsienio kalbų mokėjimas mažiau svarbus (61,2 %).

Apibendrinant galima išskirti kompetencijas, kurias dirbantieji sporto vadybos specialistai mano esant labai svarbias sporto vadybininko darbui: *gebėjimas planuoti ir organizuoti* (89,9 %), *pagrindinės profesinės žinios* (80,6 %), *gebėjimas priimti sprendimus* (82,9 %), *gebėjimas dirbti komandoje* (87,6 %) bei *gebėjimas dirbti savarankiškai* (84,5 %).

Vertinant būsimųjų ir dirbančiųjų sporto vadybos specialistų bendrųjų kompetencijų įvaldymo lygį, galima išskirti savybes, kurias dirbantieji sporto vadybos specialistai mano esant

puikiai įvaldę: *darbo kompiuteriu įgūdžiai* (44,2 %) ir *gebėjimas dirbti savarankiškai* (45,7 %). Tuo tarpu būsimieji sporto vadybos specialistai darbo kompiuteriu įgūdžius vertina kaip pakankamai gerai įvaldytus (34,3 %), o gebėjimą dirbti savarankiškai, kaip ir dirbantieji specialistai, vertina puikiai (37,6 %). Reikėtų pažymėti, kad dirbantieji sporto vadybos specialistai užsienio kalbos žinias vertina pakankamai prastai (24 %), t. y. mano, kad užsienio kalbas moka tik šiek tiek; taip pat labai žemas projektų kūrimo bei valdymo įgūdžių vertinimas (11,6 %).

Analizuojant būsimųjų sporto vadybos specialistų nuomonę apie kompetencijų įvaldymo lygį, galima išskirti kompetencijas, kurias pastarieji mano esantys tik šiek tiek įvaldę: *gebėjimas dirbti skirtingų sričių specialistų komandoje* (11,8 %), *mokslinių tyrimų įgūdžiai* (18,6 %), *lyderiavimas* (11 %), *savo ir kitų šalių kultūros bei papročių supratimas* (12,7 %) bei *projektų kūrimo ir valdymo įgūdžiai* (13,1 %).

Vertinant sporto vadybos specialistų požiūrį į bendrųjų kompetencijų ugdymą, pasitelktas faktorinės analizės metodas. Faktorizavus bendrųjų kompetencijų teiginių grupės duomenis, gauta trijų faktorių matrica, kurios suminė dispersija – 60,2 %. Faktorinės analizės rezultatai rodo, kad sporto vadybos specialistų požiūris į bendrąsias kompetencijas gali būti suvokiamas kaip instrumentinių, sisteminių ir visuomeninių kompetencijų struktūra, kurioje pabrėžiama instrumentinių gebėjimų svarba, o sisteminiams ir visuomeniniams gebėjimams skiriama mažiau dėmesio. Visų bendrųjų kompetencijų grupės teiginių faktorinės analizės rezultatai ir skalių vidinis suderinamumas pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė. Bendrųjų kompetencijų faktorinės analizės rezultatai ir skalių vidinis suderinamumas

Eil. nr.	Požymiai	Faktoriai		
		Instrumentiniai gebėjimai	Sisteminiai gebėjimai	Visuomeniniai gebėjimai
1.	Moka naudotis teisės aktais, reglamentuojančiais pasirinktą verslo sritį	0,53		
2.	Žino esminius buhalterijos tvarkymo principus	0,76		
3.	Moka parengti metinę organizacijos veiklos ataskaitą	0,80		
4.	Žino, kaip vesti derybas	0,69		
5.	Žino, kaip užtikrinti organizacijos veiklos kokybę	0,73		
6.	Geba valdyti pokyčius	0,75		
7.	Sugeba apskaičiuoti ir vertinti organizacijos veiklos kaštus	0,70		
8.	Geba įvertinti verslo aplinką ir galimybes versle		0,59	
9.	Geba analizuoti, susisteminti ir vertinti analitinę informaciją		0,63	
10.	Moka įvertinti organizacijos ateities perspektyvas		0,73	
11.	Geba priimti sprendimus		0,64	
12.	Moka rengti verslo plėtros strategiją		0,63	
13.	Moka sudaryti verslo planus		0,67	
14.	Moka naudotis informaciniais šaltiniais			0,85
15.	Geba bendrauti ir bendradarbiauti			0,73
Faktoriaus dispersija (%)		45,50	8,40	6,30
Skalės vidinio suderinamumo koeficientas (Kronbacho α)		0,90	0,83	0,61

Būsimieji sporto vadybos specialistai savo instrumentinius gebėjimus vertina prasčiau nei dirbantieji specialistai ($\chi^2 = 82,96$; $p < 0,001$), o pirmosios studijų pakopos sporto vadybos studentai savo instrumentinius gebėjimus vertina menčiau nei antrosios ($\chi^2 = 23,48$; $p < 0,001$). Būsimieji sporto vadybos specialistai taip pat prasčiau vertina ir savo visuomeninius gebėjimus nei dirbantieji specialistai ($\chi^2 = 8,41$; $p < 0,01$). Šie požiūrių skirtumai gali būti paaiškinami būsimųjų specialistų profesinės praktikos stoka. Požiūrio skirtumai į sisteminius gebėjimus nepastebėti.

Vertinant sporto vadybos specialistų praktinius įgūdžius vadybos ir verslo administravimo srityje, taip pat buvo pasitelktas faktoriškos analizės metodas; čia teiginiai išsiskirstė į keturis prasmingus faktorius. Geriausiai su pirmuoju faktoriumi koreliuojantys teiginiai sietini su valdymo įgūdžiais: *mokėjimas įvertinti organizacijos ateities perspektyvas; gebėjimas vertinti verslo aplinką ir savo galimybes versle; žinojimas, kaip užtikrinti organizacijos veiklos kokybę; mokėjimas vesti derybas; gebėjimas valdyti pokyčius; tiriamasis darbas; mokėjimas parengti verslo planą ir plėtros strategiją; gebėjimas analizuoti, sisteminti ir vertinti analitinę informaciją*. Į antrąjį faktorių sujungti teiginiai, labiausiai sietini su administravimo įgūdžiais: *organizaciniai ir vadovavimo, problemų vertinimo ir sprendimo įgūdžiai*. Trečiojo faktoriaus teiginiai visiškai sutapo su pagrindiniais žinių įgūdžiais: *darbo laiko planavimas ir paskirstymas; naujausių informacinių technologijų panaudojimas; užsienio kalbų mokėjimas; komandinis darbas*. Į ketvirtąjį faktorių sujungti teiginiai, labiausiai susiję su teisiniais įgūdžiais: *mokėjimas naudotis teisės aktais; mokėjimas parengti metinę organizacijos veiklos ataskaitą*.

Būsimieji sporto vadybos specialistai savo administravimo ($\chi^2 = 14,173$; $p < 0,01$) bei teisinius ($\chi^2 = 8,609$; $p < 0,01$) įgūdžius vertina menčiau nei dirbantieji specialistai. Dirbantieji sporto vadybos specialistai ir baigę studijas iki 1991 m. valdymo įgūdžius vertina aukščiau nei tie, kurie studijas baigė po 1991 m. ($\chi^2 = 26,503$; $p < 0,01$), tačiau žemiau vertina pagrindinius žinių ($\chi^2 = 1,7132$; $p < 0,01$) bei teisinius įgūdžius ($\chi^2 = 13,708$; $p < 0,01$).

Siekiant giliau paanalizuoti bei įvertinti, kokių praktinių gebėjimų trūksta sporto vadybos specialistams, taip pat buvo pasitelktas faktoriškos analizės metodas. Faktorizavus praktinių gebėjimų skalės teiginius, išskirti du prasmingi faktoriai (3 lentelė).

Pirmasis faktorius apibendrina teiginius, visiškai sutapusius su pagrindinių žinių ir jų taikymo praktikoje gebėjimais: *gebėjimas organizuoti bei kontroliuoti veiklą; gebėjimas vykdyti organizacijos vartotojų apklausos tyrimus; gebėjimas spręsti konfliktus darbe; gebėjimas nustatyti ir analizuoti kylančias sporto organizacijos veiklos problemas; gebėjimas analizuoti, apibendrinti organizacijos veiklos rezultatus; gebėjimas taikyti holistinį požiūrį į organizacijos veiklą ir ją veikiančią aplinką panaudojant naujausias informacines technologijas; gebėjimas vertinti organizacijos vidinę ir išorinę aplinką atsižvelgiant į šalies ūkio ir Europos ekonominio bei socialinio stabilumo sąlygas*.

Labiausiai su antruoju faktoriumi koreliuojantys teiginiai sietini su teisiniais gebėjimais ir jų taikymu praktikoje: *gebėjimas kūrybiškai taikyti įgytas žinias ir profesinius įgūdžius; gebėjimas administruoti ir vadovauti; gebėjimas įsteigti organizaciją; gebėjimas rengti finansinius dokumentus*.

3 lentelė. Praktinių gebėjimų faktorių teiginių skirstinys

Faktoriaus teiginiai*	Faktoriai	
	Pagrindinių žinių ir jų taikymo praktikoje gebėjimai	Teisiniai gebėjimai ir jų taikymas praktikoje
Gebėjimas organizuoti bei kontroliuoti veiklą	0,676	
Gebėjimas vykdyti organizacijos vartotojų apklausos tyrimus	0,841	
Gebėjimas spręsti konfliktus darbe	0,564	
Gebėjimas nustatyti ir analizuoti kylančias sporto organizacijos veiklos problemas	0,595	
Gebėjimas analizuoti, apibendrinti organizacijos veiklos rezultatus	0,662	
Gebėjimas taikyti holistinį požiūrį į organizacijos veiklą ir ją veikiančią aplinką panaudojant naujausias informacines technologijas	0,670	
Gebėjimas vertinti organizacijos vidinę ir išorinę aplinką atsižvelgiant į šalies ūkio ir Europos ekonominio bei socialinio stabilumo sąlygas	0,772	
Gebėjimas kūrybiškai taikyti įgytas žinias ir profesinius įgūdžius		0,853
Gebėjimas administruoti ir vadovauti		0,733
Gebėjimas įsteigti organizaciją		0,698
Gebėjimas rengti finansinius dokumentus		0,650
Faktoriaus dispersija (%)	50,50	9,6
Skalės vidinio suderinamumo koeficientas (Kronbacho α)	0,873	0,801

* Teiginiai, kurių tarpusavio koreliacija mažesnė nei 0,5, nebuvo įtraukiami.

Analizuojant pagrindinių žinių ir jų taikymo praktikoje gebėjimų faktoriaus teiginius, tarp pirmosios ir antrosios studijų pakopos būsimųjų sporto vadybos specialistų atsakymų statistiškai patikimas skirtumas nenustatytas. Statistiškai patikimas skirtumas pastebėtas vertinant teisinius gebėjimus ir jų taikymą praktikoje ($\chi^2 = 8,222$; $p = 0,042$), kuriuos pirmosios studijų pakopos būsimieji sporto vadybos specialistai vertina prasčiau nei antrosios studijų pakopos būsimieji specialistai.

Nagrinėjant praktinių gebėjimų trūkumą tarp būsimųjų ir dirbančiųjų sporto vadybos specialistų, abiejose tiriamųjų grupėse labiausiai trūksta pagrindinių žinių gebėjimų ir jų taikymo praktikoje. Pastarajame faktoriuje pastebėtas statistiškai patikimas skirtumas, tačiau labai nedidelis ir netiesiškas ($\chi^2 = 23,089$; $p < 0,001$). Vertinant teisinius gebėjimus ir jų taikymą praktikoje, būsimieji sporto vadybos specialistai šiuos gebėjimus vertina žemiau nei dirbantieji specialistai ($\chi^2 = 45,725$; $p < 0,001$).

Siekiant atskleisti, kokių teorinių žinių trūksta sporto vadybos specialistams, buvo naudojamas faktorinės analizės metodas, pagal kurį teiginiai pasiskirstė į keturis prasmingus faktorius. Į pirmąjį faktorių sujungti teiginiai, labiausiai susiję su pagrindiniais dalykais: *vadybinės veiklos teorinės žinios; finansų ir apskaitos teorinės žinios; marketingo tyrimų organizavimo ir vykdymo teorinės žinios; reklamos ir rėmimo teorinės žinios; personalo valdymo teorinės žinios; verslo planavimo ir organizavimo teorinės žinios; organizacijos veikos strateginio planavimo teorinės žinios; į vartotoją orientuoto marketingo teorinės žinios.*

Antrasis faktorius apėmė teiginius apie specialiuosius dalykus: *sporto psichologijos teorinės žinios; sporto industrijų bei organizacijų, išsiskiriančių savo specifika, veiklos teorinės žinios; atsikuriant sporto šakų metodikos ir organizavimo teorinės žinios; taikomios statistikos ir informacinių*

technologijų teorinės žinios. Geriausiai su trečiuoju faktoriumi koreliuojantys teiginiai yra sietini su raštvedybos dalykais: *raštvedybos ir verslo susirašinėjimo teorinės žinios.* Į ketvirtąjį faktorių sujungti teiginiai, labiausiai sietini su kalbomis: *užsienio kalbų teorinės žinios.*

Analizuojant abiejų studijų pakopų būsimųjų sporto vadybos specialistų atsakymus apie teorines žinias, statistiškai patikimų skirtumų nepastebėta. Vertinant teorines žinias, tarp būsimųjų ir dirbančiųjų sporto vadybos specialistų statistiškai patikimų skirtumų pagrindinių dalykų atžvilgiu nepastebėta – abi grupės juos išskiria kaip svarbiausius (faktorius dispersija lygi 43,383 %); skirtumas nepastebėtas ir vertinant specialiųjų dalykų žinių trūkumą.

IŠVADOS

1. Egzistuoja daug įvairių požiūrių į sporto vadybos specialistų bendrąsias kompetencijas, todėl dalis tyrėjų, ieškodami optimalaus jų ugdymo modelio, vadybines kompetencijas išskyrė į vieną hipotetinį modelį, skirtą vadovo kompetencijai įvertinti. Kompetencijos modeliai plačiai taikomi Vakarų organizacijose planuojant pokyčius, samdant ir apmokant personalą. Greitai kintančios darbo sąlygos, mokymosi visą gyvenimą poreikis paskatino atkreipti dėmesį į tas gebėjimų sritis, kurios suteikia pagrindą darbui būtinų specifinių įgūdžių formavimuisi. Aukštas bendrųjų kompetencijų įvaldymo lygis padeda sklandžiau integruotis į darbo rinką, greičiau įsisavinti naują patirtį, keisti specializaciją ar atliekamo darbo pobūdį, todėl 9-ojo dešimtmečio pradžioje buvo atkreiptas dėmesys į bendrųjų kompetencijų svarbą užimtumo srityje ir jų ugdymą.

2. Nustatyta, kad sporto vadybos specialistai išskiria šias instrumentines kompetencijas: gebėjimą planuoti ir organizuoti veiklą, pagrindines profesines žinias, gebėjimą priimti sprendimus. Iš tarpasmeninių kompetencijų išskiriamas gebėjimas dirbti komandoje, o iš sisteminių kompetencijų – gebėjimas dirbti savarankiškai. Jie taip pat pripažįsta, kad bendrųjų kompetencijų ugdymas universitetinėse studijose yra nepakankamas. Lyginant studentų ir sporto vadybos specialistų požiūrį į bendrąsias kompetencijas, asmenines savybes ir vertybes, ryškesnių nuomonių skirtumų nepastebėta, išskyrus tai, kad būsimieji sporto vadybos specialistai kiek prasčiau vertina savo visuomeninius, instrumentinius ir teisinius gebėjimus, tačiau kur kas labiau vertina užsienio kalbų mokėjimą ir kitų šalių kultūros bei papročių supratimą.

3. Įvertinus būsimųjų sporto vadybos specialistų požiūrį į bendrųjų kompetencijų ugdymą universitetinėse studijose, jų asmenines savybes bei vertybes atskleista, kad pirmosios studijų pakopos studentų nuomone, jiems labiau nei antrosios studijų pakopos studentams trūksta praktinių įgūdžių, t. y. instrumentinių kompetencijų. Jie, skirtingai nei antrosios studijų pakopos studentai, žemiau vertina pagrindinių žinių įgūdžius, susijusius su instrumentinėmis kompetencijomis, taip pat teisinius gebėjimus ir jų taikymą praktikoje. Ir vieni, ir kiti nurodė, kad, studijuojant turizmo ir sporto vadybos studijų programą, jiems labiausiai trūksta pagrindinių teorinių žinių, ir rečiau paminėjo užsienio kalbų žinių stoką.

Gauta 2009 12 08

Priimta 2010 05 14

Literatūra

1. *Aligning a European Higher Education Structure in Sport Science* (AEHESIS). 2004.
2. Alwis, G.; Higgs, S. 2005. "Managerial information seeking and use behaviour: a case study of Singapore", in *Introducing Information Management: an Information Research Reader*, eds. E. Macevičiūtė, T. Wilson. London: Facet Publishing, 111–122.
3. Beccarini, C. 2000. Universiteto ryšiai su sporto organizacijomis. *Tęstinio ugdymo svarba sporto ir rekreacijos administratoriams: tarptautinio seminario pranešimų medžiaga*. Kaunas: LKKA, 35–46.

4. *Bergen Communiqué*. 2005. The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of Ministers Responsible for Higher Education. Prieiga per internetą: www.bologna-bergen2005.no
5. *Berlin Communiqué*. 2003. Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers Responsible for Higher Education. Prieiga per internetą: www.bologna-berlin2003.de
6. Boyatzis, R. E. 2005. “Core competencies in coaching others to overcome dysfunctional behavior”, in *Emotional Intelligence and Work Performance*, ed. V. Druskat, G. Mount, F. Sala. Erlbaum, 81–95.
7. *Bologna Declaration*. 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. Prieiga per internetą: www.bolognaberlin2003.de
8. Buggenhagen, H. J. 2001. “Zu einigen Widersprüchen zwischen Erwerbstätigkeit und Beruflichkeit”, in *Karrierewege über berufliche Aus- und Weiterbildung*, Hrsg. Hans-Dieter Hopfner. Bremen.
9. Chelladurai, P. 2006. *Human Resource Management in Sport and Recreation*. Champaign, IL: Human Kinetics, 368.
10. Corrall, S. 2005. “Developing models of professional competence to enhance employability in the network world”, in *Continuing Professional Development – Preparing For New Roles In Libraries: A Voyage of Discovery*, eds. P. Genoni, G. Walton. Munich: KG Saur, 26–40.
11. Čingienė, V.; Puronaho, K. 2004. Sport management, in *Thematic Network Project : Report of the First year*. AEHESIS. Cologne: Department of Leisure Studies, German Sport University, 89–108.
12. Drucker, P. F. 2000. Managing knowledge means managing oneself, *Leader to Leader* 16(Spring): 8–10.
13. Fullan, M. 1998. *Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo reformos gelmes*. Vilnius: Tyto Alba, 216.
14. Horch, H. D.; Schutte, N. 2003. “Competencies of sport managers in German sport clubs and sport federations”, *Managing Leisure* (8): 70–84.
15. Jucevičius, R. 1998. *Strateginis organizacijų vystymas*. Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 456.
16. Laskienė, S. 2003. Šiuolaikinės sporto organizacijos vadybiniai aspektai, *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas* 2(47): 37–43.
17. Laužackas, R. 1999. *Sistemoteorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos*. Kaunas: VDU.
18. Laužackas, R. 2005. *Profesinio rengimo metodologija*. Monografija. Kaunas.
19. *Lietuvos nacionalinės kvalifikacijų sistemos koncepcija*. 2007. Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, 103.
20. *London Communiqué*. 2007. Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world. Prieiga per internetą: http://www.cepes.ro/services/inf_sources/online/2007LondonCommunique.en.pdf
21. Lourtie, P. 2001. *Furthering the Bologna Process. Report to the Ministers of Education of the Signatory Countries*. Prague. Prieiga per internetą: <http://europe.eu.int/comm>.
22. Martinkus, B.; Neverauskas, B.; Sakalas, A. 2002. *Vadyba: specialistų rengimo kiekybinis ir kokybinis aspektas*. Kaunas: Technologija, 172.
23. Petkevičiūtė, N.; Kaminskytė, E. 2003. Vadybinė kompetencija: teorija ir praktika, *Pinigų studijos* 1: 65–80.
24. Pukelis, K. 2002. Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje: nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui, *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos* 6.
25. Ranonytė, A.; Labanauskas, L.; Virbalienė, A.; Petreikienė, I. 2007. *Kokybinė ir kiekybinė kvalifikacijų pasiūlos ir paklausos analizė*. Klaipėda, 107.
26. Rosinaitė, V. 2008. „Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų *career development* kompetencijos: subjektyvius jų įsisavinimo lygio ir ugdymo poreikio įvertinimas“, *Filosofija. Sociologija* 19(4): 62–71.
27. *Sporto sektoriaus studija*. 2008. Kaunas: Profesinio mokymo metodikos centras, 52.
28. *Towards the European Higher Education Area*. 2001. Prague. Prieiga per internetą: www.bologna-berlin2003.de
29. *Tuning Educational Structures in Europe*. 2002. Final report. Pilots Project – Phase 1. Supported by the European Commission. Education and Culture / Socrates.
30. Van Voorhis, W. C.; Morgan, L. B. 2001. “Statistical rules of thumb: What we don’t want to forget about sample sizes”, *Psi Chi Journal of Undergraduate Research* 6(4): 139–141.
31. VOCASPORT: Vocational Education and Training Related to Sports in Europe: Situation, Trends and Perspectives. 2004.
32. Watts, A. G. 1994. *Lifelong Career Development*. Cambridge: CRAC / Hobson.

IRENA VALANTINIENĖ, ARŪNAS EMELJANOVAS

Lithuanian sport managers' approach to general competence development

Summary

One of the sports management specialists' professional features identified in the context of European sports managers' training is general competence which is seen as knowledge and understanding (the ability to absorb and understand the theoretical knowledge in the specialty) and knowing what to do (the practical application of knowledge in specific situations, and human values as a key element allowing to feel the surrounding world, to live with other people in the social context). A modern professional must be adequate to the dynamic, changing world of study; his functionality and development must meet the societal needs and social practices. The future of sports managers' training programmes is closely related to the Bologna Process and the Copenhagen Declaration.

The study participants' views, interpreted by the methods of factor analysis and non-parametric statistics, allowed to distinguish significant sports management professional competence groups: the instrumental skills (organizational skills, accounting and legal acts governing the knowledge of the selected business area and skills to use them), the basic subject knowledge (state activities, finance and accounting, personnel management, marketing and advertising, business planning and organization of theoretical knowledge), management skills (ability to manage, negotiate, to ensure the quality of the organization's activities, to analyze, organize and evaluate the skills of analytical information), which are obtained through basic knowledge skills and practice.

Key words: sports management, general competencies, university education